

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

๑. ข้อสรุป

กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์หรือแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคมที่มีลักษณะบังคับ ซึ่งรัฐยอมรับและนำไปใช้เพื่อความเป็นธรรมและความสงบสุขของสังคม ทั้งนี้เพราะ "ความสุขอันยิ่งใหญ่ที่สุดของประชากรจำนวนมากที่สุด เป็นบ่อเกิดแห่งศีลธรรมและการบัญญัติกฎหมาย" (The greatest happiness of the greatest number is the foundation of morals and legislation)^(๑) นอกจากนี้กฎหมายจะต้องเป็นกฎเกณฑ์ที่ก่อปรักถ้อยเหตุผลซึ่งเป็นแก่นแท้และไม่ขึ้นกับอำเภอใจของบุคคลใด บุคคลหนึ่ง กฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยปราศจากเหตุผล และขึ้นอยู่กับอำเภอใจของบุคคลใด บุคคลหนึ่ง แม้จะใช้บังคับแก่ชนในรัฐได้ โดยอาศัยรูปแบบของกฎหมาย ดังที่มีผู้กล่าวไว้ว่า "กฎหมายที่เลว ก็ยังเป็นกฎหมายอยู่นั่นเอง"^(๒) แต่ด้วยความเป็นสากล เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ไร้เหตุผล และปราศจากความ เป็นธรรม ในไม่ช้าชนในรัฐจักร่วมกันต่อต้าน ถัดค้าน และไม่ยอมรับนับถือที่สุด กฎหมายนั้นก็มิอาจถูกยกเลิกไป

เหตุผลคือหัวใจ ชีวิต และวิวัฒนาการของกฎหมาย เช่นเดียวกับที่เป็นหัวใจ ชีวิต และวิวัฒนาการของปรัชญา รูปลักษณะและวิถีทางของกฎหมายเป็น

(๑) Jeremy Bentham, The Commonplace Book, Works, Vol. x, p. 142

(๒) กวานโอว, คำบรรยายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (วิชาธรรมศาสตร์) (พิมพ์ครั้งที่ ๑๖; สำนักพิมพ์ไทเป, ๑๙๖๑), หน้า ๑๑

อย่างเดียวกับปรัชญานั้นเอง กฎหมายครอบคลุมศาสตร์ทั้งหลายทั้งปวงโดย สะกิดเอาความคิดเห็นทั้งหลายทั้งของนักปรัชญา นักสังคมวิทยา นักรัฐศาสตร์ และนักนิติศาสตร์ เฉพาะส่วนที่ดีและเหมาะสมมาวางเป็นแนวทางแห่งการ ดำเนินชีวิตของปวงชนในรูปของระเบียบปฏิบัติซึ่งมีลักษณะบังคับ เพื่อให้สังคม อยู่ในความพอดี ไม่มีการข่มเหง และเอาไรต์เอาเปรียบกัน ฉะนั้นกฎหมายจึง มุ่งไปสู่ความคิดในทางยุติธรรม (Idea of justice) ซึ่งก่อให้เกิดการ ค้นคว้าหาเหตุผลของกฎหมายกันอย่างกว้างขวาง และนักนิติศาสตร์ทั้งหลาย ต่างก็มุ่งประสงค์ที่จะวางหลักเกณฑ์ให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม จนกระทั่ง กลายมาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่สำคัญยิ่ง เรียกว่า "ปรัชญากฎหมาย"

(Philosophy of Law) ครอบคลุมทุกวันนี้

ปรัชญาเป็นวิชาที่ว่าด้วยเหตุและผล ตรรกวิทยาซึ่งเป็นวิชาที่ว่า ด้วยการคิดหาเหตุผลจึงเป็นเครื่องมืออันสำคัญของปรัชญา ในทำนองเดียวกัน ตรรกวิทยาก็เป็นเครื่องมืออันสำคัญของกฎหมายด้วย เพราะกฎหมายเป็นกฎ เกณฑ์แห่งสังคมมนุษย์ที่ก่อปรด้วยเหตุผล ในการร่างกฎหมาย ในการบังคับใช้ กฎหมาย ในการต่อสู้คดี หรือในการตัดสินคดี ก็จะต้องอาศัยหลักเหตุผลแห่ง ตรรกวิทยาเป็นเครื่องมือทั้งสิ้น จริงอยู่ในการนำเอาหลักเหตุผลแห่งตรรก วิทยามาใช้นั้น เราไม่อาจนำมาใช้ได้ทั้งหมด คงมีแต่เพียงบางส่วนเท่านั้น ที่หยิบยกมาใช้ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและดุลพินิจของผู้ใช้ จึงก่อให้เกิด ความแตกต่างกันระหว่างตรรกวิทยาของนักตรรกวิทยาแท้ ๆ กับตรรก วิทยาของนักกฎหมาย

เนื่องจากเหตุผลคือหัวใจของกฎหมาย จึงมาถึงจุดที่จะต้องอธิบาย ว่า เหตุผลคืออะไร? ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะให้คำนิยาม เพราะเหตุผลเป็น สิ่งที่สมบูรณ์อยู่ในตัวเอง สิ่งที่มีเหตุผลย่อมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนยอมรับ เหตุผล เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการแสวงหาความรู้ทั้งปวง เพราะความรู้เริ่มต้นจาก

ความสงสัย ความสงสัยทำให้เราต้องคิดหาเหตุผล เราหาเหตุผลแกข้อสงสัยได้เมื่อใด ความรู้ก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น ส่วนเหตุผลจะดีเกินเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ ๔ ประการคือ

๑. เหตุผลที่ให้ แจ่มแจ้ง ไม่เคลือบคลุม
๒. ใช้ภาษาที่ถูกต้อง
๓. สอดคล้องต่อกัน
๔. ไม่ขัดกับสามัญสำนึก

เหตุผลทั่วไปต่างจากเหตุผลในกฎหมายในข้อสำคัญดังนี้คือ:

๑. เหตุผลในกฎหมายอาศัยข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ให้เห็นประจักษ์แล้ว แต่เหตุผลทั่วไปประกอบด้วยข้อเท็จจริง—อย่างหายบ ๗
๒. เหตุผลทั่วไป เป็นของประชาชนซึ่งยังขาดความรู้อันลึกซึ้ง และประชาชนมีความรู้สึกในจิตใจต่างกัน มีประโยชน์ได้เสียต่างกัน ส่วนเหตุผลในกฎหมายเป็นเหตุผลของนักกฎหมายซึ่ง เรียบรู้และมีความชัดเจนในวิชาที่ตนได้ศึกษามาอย่างดีแล้ว
๓. เหตุผลทั่วไปอาศัยหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ส่วนเหตุผลในกฎหมายมีหลักเกณฑ์และบรรทัดฐานอันแน่นอน

อย่างไรก็ตาม ในปัญหาบางประการ ผู้ที่มีใช้นักกฎหมายก็สามารถมองได้ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าผู้ที่เป็นนักกฎหมาย จึงไม่อาจตัดสินลงไปได้ว่าเหตุผลของนักกฎหมายจะต้องดีกว่าเหตุผลของคนทั่วไป เรากล่าวได้แต่เพียงว่าในการให้เหตุผลนั้น ผู้ที่เป็นนักกฎหมายมักได้เปรียบคนทั่วไป เพราะนักกฎหมายรู้หลักที่จะคิดและสามารถจับประเด็นของเรื่องได้ถูกต้อง

การพิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมายนับว่าเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งของการศึกษากฎหมาย การสร้างกฎหมายและการใช้กฎหมาย เพราะเป็นกระบวนการค้นหาเหตุผลของกฎหมายให้ได้ข้อความจริงที่ว่า เหตุใดกฎหมาย

จึงได้บัญญัติเช่นนั้น บัญญัติขึ้นเพื่ออะไร มีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด การพิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมายมีประโยชน์แก่การที่จะใช้กฎหมายให้เหมาะสมแก่การณ แก่เวลาและแก่รูปคดี ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งโดยปกติตัวบทกฎหมายมักจะมี ความหมายแจ้งชัดอยู่ในตัวแล้ว เราจึงต้องพิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความหมายของถ้อยคำในตัวบทนั้นเอง อย่างไรก็ตาม แม้ผู้ร่างกฎหมายจะได้พยายามบัญญัติกฎหมายให้กระจ่างชัดเพียงใด ก็ยังมีข้อสงสัย และแปลความหมายตามตัวอักษรไม่ชัดแจ้งอยู่เนือง ๆ จึงจำเป็นต้องพิเคราะห์หาเหตุผลจากเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ ซึ่งเครื่องมือที่ช่วยค้นหา เหตุผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายมีอยู่หลายประการคือ

- ก. เหตุผลของผู้ร่างกฎหมาย
- ข. ความเป็นธรรม
- ค. แนวบรรทัดฐานแห่งคำพิพากษา
- ง. สัทธิการ เมือง ระบบเศรษฐกิจ และสังคม
- จ. ทฤษฎีกฎหมาย

ในการพิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมายแต่ละฉบับ เราจำเป็น ต้องอาศัย เครื่องมือดังกล่าวนี้ประกอบกัน กล่าวคือ ต้องดูว่าผู้ร่างกฎหมาย ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร มีเหตุผลอย่างไรจึงได้ร่างกฎหมายนั้นขึ้นมา โดยดูทั้งในชั้นอภิปรายร่างกฎหมายในรัฐสภา และดูคำปรารภหรือหมายเหตุท้ายกฎหมายฉบับนั้น นอกจากนี้ต้องดูด้วยว่า มีแนวบรรทัดฐานแห่งคำพิพากษา วินิจฉัยไว้เกี่ยวกับกฎหมายฉบับนั้นหรือไม่ ทั้งต้องดูสัทธิการ เมือง ระบบเศรษฐกิจ และสังคมในสมัยที่มีการร่างกฎหมายดังกล่าว พร้อมกับทฤษฎีกฎหมายซึ่งเป็นที่มาของกฎหมาย สุดท้ายต้องระลึกไว้เสมอว่า กฎหมายมีวัตถุประสงค์เพื่อความ เป็นธรรมแก่สังคมซึ่งในการร่างกฎหมาย ในการบังคับใช้กฎหมาย ในการ

ต่อสู้คดีและในการวินิจฉัยคดีจะล้มเสียมิได้ หากมีข้อขัดแย้งชั้นระหว่างเครื่องมือนี้อย่างนี้ มีปัญหาว่าเราจะยึดถือเครื่องมืออันไหนเป็นหลัก ข้อนี้ตอบได้ว่า "ความเป็นธรรมย่อมชนะสิ่งอื่นทั้งปวง" เพราะกฎหมายมีเจตนารมณ์หรือมีความมุ่งหมายที่จะใช้เพื่อความ เป็นธรรมแก่สังคมมิใช่เพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ แม้กฎหมายนั้นผู้ร่างจะมีวัตถุประสงค์ที่จะใช้กับประชาชนแต่ศาลผู้วินิจฉัยกฎหมายหากจำเป็นต้องวินิจฉัยไปตามทางซึ่งกฏขึ้นใหม่ ศาลจักต้องวินิจฉัยเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขแก่มวลชน

๒. ข้อเสนอแนะ

โดยเหตุที่ "เหตุผลคือวิญญาณของกฎหมาย เมื่อ เหตุผลในกฎหมายใดเปลี่ยนแปลงไป กฎหมายนั้นก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย" ดังนั้น ในการบังคับใช้กฎหมายคดี ในการบัญญัติกฎหมายคดี ในการต่อสู้คดี และในการวินิจฉัยคดีคดี ผู้บัญญัติกฎหมาย ผู้ต่อสู้คดี และผู้วินิจฉัยคดี จักต้องคำนึงถึง "เหตุผลในกฎหมาย" เป็นสำคัญ กล่าวคือจักต้องพิจารณาหาเหตุผลในการบังคับใช้กฎหมาย ในการบัญญัติกฎหมาย ในการต่อสู้คดี และในการวินิจฉัยคดีทุก ๆ ครั้ง และทุก ๆ เรื่อง จากนั้นจักต้องให้เหตุผลว่า เหตุใดจึงบังคับใช้กฎหมายเช่นนั้น เหตุใดจึงบัญญัติกฎหมายเช่นนั้น เหตุใดจึงต่อสู้คดีเช่นนั้น และเหตุใดจึงวินิจฉัยคดีเช่นนั้น ด้วยเหตุผลที่ชัดเจนไม่เคลือบคลุม และสอดคล้องกับสามัญสำนึก

ผู้เขียนขอเสนอแนะวิธีพิจารณาหาเหตุผลในกฎหมาย ๒ ประการคือ

๑. ในกรณีที่ตัวบทกฎหมายชัดเจนอยู่แล้ว ให้พิจารณาหาเหตุผลตามตัวอักษร

๒. ในกรณีที่ตัวบทกฎหมายเคลือบคลุม ไม่กระจ่างชัด ให้พิจารณาหาเหตุผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งมีเครื่องมือช่วยพิจารณาและค้นหาอยู่หลายประการ เช่น เหตุผลของผู้ร่างกฎหมาย ความเป็นธรรม แนวบรรทัดฐาน

แห่งคำพิพากษา ลัทธิการเมือง ระบบเศรษฐกิจและสังคมและทฤษฎีกฎหมาย (๓)
ส่วนวิธีการให้เหตุผลซึ่งจักต้อง "แจ่มแจ้งดังแสงตะวัน" นั้น ผู้เขียน

ขอเสนอแนะหลักเกณฑ์การให้เหตุผล ๕ ประการคือ (๔)

๑. ผู้ให้เหตุผลจักต้องใช้ภาษาที่สั้น กระชับรัด ได้ใจความและไม่
ฟุ่มเฟือยซ้ำซากจนน่าเบื่อ

๒. ผู้ให้เหตุผลจักต้องพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ทางวิชา
(technical words) เว้นแต่ในกรณีจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้จริง ๆ
ซึ่งในกรณีที่จำเป็นดังกล่าวนี้ ผู้ให้เหตุผลจักต้องอธิบายความหมายของศัพท์นั้น ๆ
ให้ได้ความกระจ่างชัดด้วย

๓. เหตุผลที่ให้จักต้องสุภาพ นุ่มนวล ไม่เสียดสีและเยาะเย้ยผู้อื่น

๔. เหตุผลนั้นต้องสมเหตุสมผล ไม่ขัดต่อสามัญสำนึกและสามารถ
จูงใจผู้ฟังผู้อ่าน ให้คล้อยตามได้

๕. ผู้ให้เหตุผลจักต้องระลึกไว้เสมอว่า กฎหมายมีเจตนารมณ์เพื่อ
ความเป็นธรรม และเพื่อดำรงรักษากฎเกณฑ์แห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์
ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนร่มเย็นเป็นสุข ให้สังคมสงบเรียบร้อย และให้รัฐมั่นคง
แข็งแรง ผู้ร่างกฎหมายจึงต้องร่างกฎหมายด้วยความเป็นธรรม ผู้บังคับใช้กฎ
หมายต้องบังคับใช้กฎหมายด้วยความเป็นธรรม ผู้ต่อสู้คดีต้องต่อสู้คดีด้วยความ
เป็นธรรม ตลอดทั้งผู้วินิจฉัยคดีก็จะต้องวินิจฉัยคดีด้วยความเป็นธรรม เช่นเดียวกัน

ขอเสนอแนะดังกล่าวยังตน ๕ ประการนั้น นอกจากจะเป็นประโยชน์
สำหรับผู้บัญญัติกฎหมาย ผู้ต่อสู้คดี และผู้วินิจฉัยคดีแล้ว ยังมีประโยชน์สำหรับ
ผู้ศึกษาวิชากฎหมายอีกด้วย เพราะเหตุผลเป็นชีวิต หัวใจ และวิญญาณของ

(๓) โปรดพิจารณารายละเอียดในบทที่ ๔

(๔) โปรดพิจารณารายละเอียดในบทที่ ๕ บทที่ ๖ และบทที่ ๗

กฎหมาย ผู้ที่จะศึกษาวิชากฎหมายได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางจักต้องรู้จักวิธีที่จะพิเคราะห์หาเหตุผลในกฎหมาย และรู้จักวิธีการให้เหตุผลในกฎหมายด้วย ผู้ที่เรียนกฎหมายจะเป็นนักกฎหมายที่แท้จริง หาใช่เพียงแต่เรียนจำและเรียนรู้อ่านไม่ แต่จะต้องซาบซึ้งในที่มาและเจตนารมณ์แห่งกฎหมายแต่ละเรื่อง แต่ละรายด้วย จึงจะสามารถ "เข้าถึง" กฎหมายได้ และ "เหตุผลในกฎหมาย" เท่านั้นที่จะช่วยให้เราเข้าถึงกฎหมายได้อย่างถูกต้องและตรงเป้าหมายที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย